

Kizwalter, Tomasz

"Pamiętnikarstwo polskie XVIII wieku",
Andrzej Cieński, Wrocław [etc.] 1981 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 73/1-2, 159

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

udanym próbom stosowania metod kwantytatywnych (począwszy od prac Labrousse'a), studiom regionalnym i badaniom mentalności społecznej. Pisząc o badaniach nad Oświeceniem, zwraca uwagę na przewyżnianie obowiązujących do niedawna schematów przedstawiania „wieku rozumu” i utwierdzanie się tendencji przeciwnej powierzchownym generalizacjom, a podkreślającej silnie zróżnicowany, wewnętrznie sprzeczny kształt kultury osiemnastowiecznej Europy. Konceptji utożsamiającej Oświecenie z poglądami francuskich „filozofów” przeciwstawia się spojrzenie o wiele szersze, ukazujące siłę nurtów irracjonalnych, znaczenie kultury ludowej, wreszcie oryginalność poszczególnych narodowych odmian tej formacji (zwłaszcza we Włoszech i w Niemczech). W kręgu spraw brytyjskich szczególnym zainteresowaniem Andersona cieszą się badania historii gospodarczej, wyniki których komplikują prosty w pewnym okresie obraz „rewolucji przemysłowej” oraz socjopolityczne studia funkcjonowania brytyjskiego życia publicznego, wywodzące się z tradycji prac Sir Lewisa Namiera (choć autor przyznaje, że w ostatnich latach odchodzi się często od stylu namierowskiego).

W kończącym książkę rzucie oka na stan współczesnej historiografii, Anderson wyraża swe przekonanie, iż jej rozwój wskazuje na rosnące pragnienie objęcia badaniami wszelkich zjawisk życia społecznego.

T. K.

Andrzej Cieński, *Pamiętnikarstwo polskie XVIII wieku*, „Studia z okresu Oświecenia” t. XVIII, Polska Akademia Nauk, Instytut Badań Literackich, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź 1981, s. 220.

Pamiętniki, stanowiąc jeden z najważniejszych typów źródeł, znajdują się stale w polu zainteresowania historyka. Pożyteczne jest zatem zetknięcie z pracą specjalisty innej dziedziny, traktującego je przede wszystkim jako formę literacką. Na wstępie autor stara się ustalić definicję pamiętnika, pozostając ostatecznie przy pojęciu możliwie szerokim, opartym na powszechnej intuicji; następnie koncentruje się na analizie możliwie obfitego materiału pamiętnikarskiego. Mimo iż nie omawia, rzecz jasna, wszystkich godnych uwagi pozycji, a tylko ich losową reprezentację, można zastanawiać się, czy książka nie nazbyt skłania się ku opisowi, często zresztą dość banalnemu.

Przedmiotem zainteresowania autora są pamiętniki z epoki stanisławowskiej oraz późniejsze, lecz tematycznie odnoszące się do tego okresu. W części poświęconej prezentacji zasobu tekstów, na szczególną uwagę zasługuje fragment dotyczący rękopisów — z opisem co ciekawszych ineditów. Zdaniem A. Cieńskiego, trudno liczyć na odkrycie w materiałach rękopiśmiennych dzieł wybitnych; pozostaje jednak pokaźna liczba pozycji z różnych względów interesujących. Jako specyficzny typ zapisu wyodrębnia autor formy „przedpamiętnikarskie” — z reguły bez wartości literackiej, jednak znakomite jako źródło do badań mentalności. Trzonem pracy jest omówienie 16 spośród pamiętników uznanych za „pomniejszych” — tu uwagę autora zwraca zdecydowanie tradycyjny charakter ujawnianej w nich wizji świata — oraz 13 wagi pierwszorzędnej.

Interesujące są opinie A. Cieńskiego o stanie współczesnego edytorstwa: jego zdaniem, zbyt ni perfekcjonizm w tym względzie nie pozwala na przygotowanie odpowiedniej liczby wydań; wygórowane wymogi warsztatowe stają w efekcie na przeszkodzie szerszemu upowszechnieniu lektury pamiętników.

T. K.